

Aušra JASIUKEVIČIŪTĖ

TROJOS ARKLIU PER LIETUVĄ

PAMAŠTYMAI, KODĖL PAMINKLUS STATO SVETIMI

Skulptorės Aušros JASIUKEVIČIŪTĖS straipsnis – pamąstymai apie paminklų dabartį ir jų situacijos priežastis, pasekmes. Pirmininkaudama LDS Vilniaus skulptorių sekcijai, autorė dažnai susiduria su skulptoriams taikoma kritika, su paminklų entuziastų pretenzijomis ir dalies meno teoretikų profesiniu nenusimanimu. Kaip ir kiekvienam kritiškai mąstančiam savo krašto piliečiui, autoriui svarbu suprasti, kaip viskas yra iš tiesų, kokios priežastys ir pasekmės dabarties paminklų situacijos ir apskritai istorinės atminties įprasminimo lauke. Straipsnio tikslas – pasidalyti bendromis įžvalgomis apie pirminius paminklo uždavinius, visos istorinės atminties įprasminimo tradicijos priežastis ir aptarti svetimų paminklų invazijos reiškinį, kuris dar nebuvo rimčiau nagrinėtas.

WITH A TROJAN HORSE AROUND LITHUANIA, OR WHY MONUMENTS ARE BEING CREATED BY STRANGERS

In her article, the sculptor Aušra JASIUKEVIČIŪTĖ reflects on the present state of Lithuania's monuments, and on the reasons for and the results of this situation. As chair of the Sculpture Section of the Lithuanian Artists' Association, she is often on the receiving end of criticism and false claims, both from enthusiasts for monuments and art theorists. Jasiukevičiūtė shares her insights about the main role of a monument, and the reasons for memorialising the historical memory, and argues for the first time about the phenomenon of the invasion of strange monuments.

Artėjant atkurtos Lietuvos valstybės šimtmečiui ir jau švenčiant jį suaktyvėjo poreikis įprasminėti istorinę atmintį. Dažniausiai vieninteliu plačiajai visuomenei ir politikams suvokiamu būdu – paminklais. Šiais jo didenybės Ekranu laikais ypač politikai ir visuomenininkai, gerokai atitrūkę nuo gamtos ir laiko suvokimo, bando suspėti į šimtmečio traukinį ir apstatyti Lietuvą paminklais. Visuomenė, pamačiusi, kas per tą skubą atsitinka, skelbia karą „paminklizmu“, atrodo – visai monumentalijai skulptūrai, kuo toliau, tuo rimčiau vadovaudamasi formule: skulptūra=balvonas=paminklas. Tai, kad visokio plauko komentatoriai balvoną (kaip sako žodynas: staba, baidyklę, kurpalį) tapatina su skulptūra, dar galiu suprasti, tačiau kai gerbiami meno ekspertai tuščią erdvę, akcijas, teatrinės atrakcijas, performatyvų veiksmą tapatina su paminklu, mano nuostabai nėra ribų. Kodėl mes tokio pažangaus mąstymo nepritaikėme Paneriuose, kam pristatėme rudos spalvos ženklų – nuorodų žydų žudynių ir kapų vietose? „Užduotume madą“ visai Europai, galėtume sutaupyti labai daug pinigų ir tiesiog užrašę lentelę: „Čia nulenkite galvas už visus kritusius dėl Lietuvos“; arba sukūrę išmaniąją „Įsipaminklink“ programėlę būtume tikrai inovatyvūs, atraktyvūs ir – svarbiausia – šiuolaikiški.

Čia kyla bendresnis klausimas: kas tai yra paminklas ir kokie šio žanro uždaviniai? Tegul ir apgrai bom, bet vis tiek reikia prisiminti – kam, už ką ir kodėl statomi paminklai, kokios esminės jų užduotys ir kodėl ši tūkstantmetė tradicija nežada pasitraukti iš pasaulio viešųjų erdvių. Kiek domiuosi šia tema, dar neradau tuščio lauko Holokausto aukoms atminti (teko matyti Berlyne įspūdingą architekto Peterio Eisenmano betono stačiakampių lauką), randu simbolius, Atminimo akmenis, kuriais siekiama įamžinti Holokausto metu žuvusius Lietuvos gyventojus, ir netgi randu figūratyvinius realistinius skulptoriaus Romualdo Kvinto Šeduvos mergaitės, Romaino Gary berniuko su kaliošu, Cemacho Šabado su mergaite motyvus. Vadinas, reikia mokytis iš žydų – jie atminimui įprasminėti pasitelkia ne vien tekstą, bet ir realistinį figūratyvą (nors žy-

diškoje, kaip ir islamiškoje ortodoksinėje, tradicijoje vengiama vaizduoti žmogų), ne tik vertikalias stelas, bet ir didelio mastelio horizontalias instaliacijas. Jiems Atminties kultūra neleidžia užmiršti to, kas atsitiko, primena tam, kad daugiau neatsitiktų.

Manau, niekas iš mūsų negali guginyti, kad ir mums, Lietuvos piliečiams, nevalia užmiršti nei genocidų, nei aukų, nei praradimų tam, kad jie nepasikartotų. Mes galime diskutuoti tik dėl Atminties būdų, „kalbos“, metodų, tačiau suk kaip tik nori, o visos civilizacijos – nuo šumerų ir egiptiečių iki šių dienų progresyvaus globalaus pasaulio naudoja pačias patvariausias akmens ir metalo technologijas, skulptūros ir architektūros meną, siekdamas perduoti žinią kuo toliau į ateitį. Mūsų kraštuose ne Rašto, o Vaizdo tradicija turėjo didesnę vertę (gal todėl, kad esame didesni lyrinio poetizmo prigimties vizualistai ar mažiau mėgstame skaityti ir rašyti, o gal toks mūsų vaizdinis kanonas susiformavo per amžius, ką gali paliudyti visa etnografinė medžiaga). Kaip sako profesorius skulptorius Gediminas Karalius: „Paminklas negali būti šiuolaikiškas, jis turi būti virš-laikiškas, jis turi pergyventi visus laikus, mūsų pačių gyvenimus, negali pasenti nei moraliai, nei fiziškai. Todėl tai, kas šiuo metu mums atrodo šiuolaikiška, rytoj gali pradėti leisti negerą kvapą. Keičiantis kontekstams, kinta visuomenės suvokimas, tai, kas šiandien atrodo būsią aktualu, po dvidešimties metų atrodys juokingai, todėl visų laikų monumentalistai gerokai suko galvas, kas yra tvariausia, kaip išspręsti šią sudėtingą dilemą“.

O gal galima sukurti šiuolaikinius paminklus? Manychiau, kad dabarties visuomenė pajėgi suvokti ir konceptualesnes paminklų idėjas, nepamirštant, anot menininko Algio Lankelio, kad ir užsieniečiui, ir vaikui būtų aišku, apie ką jis. Nors mūsų žmonės labai raštingi, vis dėlto paminklas neturi turėti prisegto aiškinamojo rašto, o visos jo vaizdinės asociacijos turi būti taip profesionaliai suvaldytos, kad nebūtų jokio „nusikalbėjimo“, prieštarų ir paradoksų. Kitas momentas – paminklo materiali ištvėrmė ir aptarnavimas, todėl visos elektros reikalaujančios technologijos, lazeriai, projekcijos pamažu ima kelti rūpesčių

ir brangiai kainuoja (mano minėtasis Berlyno memorialas jau pradėjo skilinėti, ir betono stačiakampiai tvirtinami metalo lankais, Talino stiklinis „Laisvės kryžius“ – ištisinis restauracijos ir valymo procesas), ilgainiui išlieka tik monumentalioji skulptūra ar masyvios instaliacijų dalys.

Todėl „tuščio lauko“ koncepcija galima tik tol, kol nerandamas tinkamas meninis sprendimas, jam rasti reikia daug laiko ir bent kelių etapų. Norint „išmanojo“ paminklo reikia sukrapštyti labai daug pinigų (ne tik sukūrimui, pagaminimui, bet ir aptarnavimui). Dar būtini geriausi iš geriausių, sąžiningiausi ir atsakingiausi kūrėjai, eruditai, galintys taikliai mintimi ir vaizdiniu sukoncentruoti esminę idėją, paprastą ir genialią, galų gale – užsakovai, tikrai išsilavinę meno žinovai, gerbiantys save ir kūrėjus, gebantys išdiskutuoti vertingą meninę užduotį, nesivaikantys datų ir progų, madų arba gerokai iš anksto pradedantys rūpintis visiems mums brangiais ir svarbiais uždaviniais.

„Paminklai turi būti mūsų laiko ženklai“, – sako profesorė Dalia Matulaitė, ir aš manyčiau – jie visi tokie ir yra: „šiuolaikiniai“ mūsų pačių dabarties konteksto, desperacijos, nesigilino ir ydingų, korumpuotų konkursų praktikos rezultatai. O tų, kurie svajuoja apie viešųjų erdvių „įveiklinimą“, norėčiau paklausti: ar kokybiškas paminklas – meno kūrinys padėtų, ar sutrukdytų tokiam „įveiklinimo“ procesui?

Pradėsiu nuo to, kad istorinės atminties įprasminimas – senas kaip žmonija reiškinys, kylantis iš pirmąkart, instinktyvaus noro pratęsti save į ateitį, perduoti žinių ateities kartoms, žinant apie savo paties mirtingumą. Kaip šeima stato savo mirusiems tėvams antkapį, gentis, tauta ir valstybė, norėdama priminti tiek tragiškus įvykius, pergales ar didvyrius, stato ženklą, simbolį – paminklą, kuris turi pergyventi savo statytojų kartas. Tai kalba apie Atmintį, nes be jos – istorinės klaidos, tragedijos kartojasi. Net šiuolaikinė vakarietiška civilizacija suintensyvino paminklų statybą, norėdama priminti karo atbėgėliams, kad jie, dar nemokėdami priimančios šalies kalbos, galėtų iš vaizdinio konteksto suprasti, kas valdo tą šalį ir kokia jos istorija, lengvai pasiekiamą viešosiose erdvėse (tai ypač ryšku Jungtinėje Karalystėje, kur pastatyti keli realistiniai paminklai karalienei Elžbietai II: pavyzdžiui, Douglas Jenningsas, garsus britų skulptorius realistas, pastatęs Elžbietą II jos devyniasdešimtmečio proga Graveshame 2018 metais).

Lietuvoje, kaip ir Europoje, keitėsi ir keičiasi paminklo samprata. Ji juda kartu su visais „izmais“, nuo Vinco Grybo, Juozo Zikaro realizmo, per Juozo Mikėno iš Paryžiaus atvežtą modernizmą į šių laikų pastangas praplėsti įprastą paminklo ribas (Robertas Antinis, Gitenis Umbrasas ar Andrius Labašauskas). Visiems išskyla tie patys uždaviniai – kaip vaizdu, plastine kalba, įprasmininti įvykį, herojų, reiškinį. Čia vėl kyla diskusija: ar paminklas turi būti menišką (kaip suprantamas meniškumas – pagal menotyrininkus ar pagal meno vartotojus?). Mano manymu, paminklui tai nėra svarbiausia (jis tampa geru meno kūriniumi, jei viskas pavyksta), vienas esminių jo uždavinių yra „užkeikimas“ – dirbantis dieną, naktį, visiems ir tiems, kurie nemoka to krašto kalbos. Tačiau jei „užkeikimas“ iškreiptas (kad ir „menas dėl meno“ atveju) ar tuščias (kai dirbinys netampa kūriniumi), geriau jau kraštovaizdiniai ar abstraktūs architektūriniai sprendiniai (tuo buvo puikiai pasinaudota Estijoje, pastačius ir šimtmečio proga atidarius šiais metais Taline Memorialą komunizmo aukoms). Tačiau Lietuva užstrigo ties dviem prieštarinčiom sampratom, kurių du poliai – Vlodo Urbanavičiaus „Kran-

Thom PUCKEY. Paminklas Nyderlandų konstitucijos kūrėjui Johanui Rudolphui Thorbecke'i. 2017. Kararos marmuras, nerūdijantis plienas. Aukštis – apie 4 m. Haga, Nyderlandai. Aušros JASIUKEVIČIŪTĖS nuotrauka

tinės arka“ Vilniuje ir Arūno Sakalausko, Boriso Krylovo bei Olesio Sidoruko „Laisvės karys“ Kaune.

„Krantinės arka“, mano manymu, yra grynai dekoratyvinė skulptūra (nors teoretikų garsiai vadinama šiuolaikiniu objektu), reiškianti tik Vamzdį, dekoratyviai išlenkiantį, pakartojantį krantinės takų architektūrą (pasak autoriaus, jokių kitų prasmų tenai nėra koduota), tačiau, kaip meno kūrinys, matyt, per ilgai pasiliko ir tapo paminklu, atskaitos tašku, riboženkliu (visi kiti po jo bandymai ką nors statyti atsimuša į kriterijų – „ar geriau už Vamzdį?“). O „Laisvės karys“, anot kauniečių, „geriausias skulptūrinis paminklas Lietuvoje“, yra „Krantinės arkos“ priešingybė ir bando reprezentuoti labai daug, bet svarbiausia – Vyčio simbolį. Štai čia jau reikia priminti, kuo skiriasi ženklas nuo simbolio ar dirbinys nuo kūrinio.

Arūnas SAKALAUŠKAS. Paminklas 1918 metų Lietuvos Nepriklausomybės akto signatarui prelatui Kazimierui Steponui Šauliui. 2017. Bronza, granitas. Aukštis – 5,67 m. Švėkšna. Gedimino PILAIČIO nuotrauka

Boris Krylov, Oles' Sidoruk. Paminklas Antrojo pasaulinio karo kareiviams. 2013. Bronza, granitas. Aukštis – 3 m. Doneckas.
Nuotrauka: *Creative Workshop of Sidoruk and Krylov*

Priminsiu labai aptakiai, nes klausimas vertas atskiro straipsnio. Ženklas turi vieną išreikštą prasmę, išgrynintą iki visiško skaitomumo, o simbolis talpina savyje daugiau prasmų, asociacijų, jos gali būti netgi viena kitai priešingos, bei teikia nuorodą į reiškinius, esmes, kurios tik nujaučiamos ir negali būti kaip nors vaizduojamos ar verbalizuojamos. Dirbinys, panašiai kaip ženklas, rodo meistrystę, gali būti labai sudėtingas, bet kad taptų kūriniumi, turi turėti vidinį prasmų kodą, kelti asociacijas, nuorodas į kitas prasmines sistemas, tapti ko nors metafora, kitaip jis lieka tuščias.

Apie „Krantinės arką“ nesiplėsiu, tai vienas labiausiai aprašytų objektų, tačiau apie „Laisvės karių“ būtina pakalbėti plačiau. Šis objektas tampa vieno, mano manymu, ydingo reiškinių

Boris KRYLOV, Oles' SIDORUK. Paminklas Vydūni.
Modelis. 2018. Molis (originalas bus liejamas iš bronzos).
Aukštis – 3 m suvirš. Klaipėda. Boriso KRYLOVO nuotrauka

simboliu. Ne Vyčio, bet paminklų statytojų ir visuomenės neišsilavinimo, ribotumo simboliu. Gerbiu skulptorius ukrainiečius Borisą Krylovą ir Olesį Sidoruką, tačiau jų „kūrybos“ Lietuvoje jau smarkiai per daug. Visų pirma todėl, kad jie, darydami mūsų herojus ar simbolius, juos daro (ne kuria, o būtent daro) tuščiaavidurius. Tai jie nulipdė Antaną Pošką ant motociklo Klaipėdai, Kazimierą Šaulį Švėkšnui, „Laisvės karių“ Kaunui, Vydūną Klaipėdai, dabar dirba prie Žygimanto Augusto Pasvaliui ir, aišku, turi daugiau projektų, kurių dar nežinome. Čia reikia paminėti ir Arūno Sakalausko fenomeną. Labai abejoju jo paties autoryste, nes jis, būdamas modernistas, negalėjo taip suprimitvėti iki slaviškojo, rusiškojo realizmo. Greičiau jau jis teikia ukrainiečiams „franšizę“, pavardės ir statuso garantą, leidžiantį ukrainiečiams statyti paminklus Lietuvoje. Žinoma, šiais postmoderniais laikais autorystė jau nėra tokia reikšminga, svarbiausia – uždirbami pinigai; šiame procese dalyvauja ir Ostrogiško fondas, per kurį cirkuliuoja lietuvių pinigai, politikai ir įtaka. Tai, kad Ukrainos skulptoriai dirba grynai rusiškos mokyklos ir rusiškojo vaizdavimo kanono (kodinis pavadinimas – „literatūrsčina“) ribose, rodo visi jų Lietuvoje statomi objektai, beje, pačioje Ukrainoje, Donecke, 2013 metais šie vyrai pastatė sovietinius karius, grįžusius iš fronto (galima puikiai palyginti, kuo jie panašūs ir kuo skiriasi nuo Žaliojo tilto „frontovikų“ skulptūrų). Kodėl juos vadinu dirbiniais? Štai mano subjektyvi analizė.

Daiktas, pretenduojantis vadintis „Laisvės kariu“ ar „Vyčiu“, neduoda jokių nuorodų į simbolį ar „laisvės“ prasmę. Nei savo poza (tai labiau panašu į priešpilyje piestu pastatytą žirgą ir šelmį bernelį, sveikinantį Kauno blondines), nei detalėmis, nei kompozicija, pastatymo orientacija neprimena nei laisvės, nei Vyčio (kuris turėtų būti metafora, simbolis, bet ne realistinis herojus, panašus į Visvaldą Matijošaitį jaunystėje). Tai tiesiog viduramžinis raitelis prie butaforinės pilies (jį pastačius, išryškėjo pilies rekonstrukcijos „disneilendiška“ tamsioji pusė), net ir ikonografiškai prasilenkiantis su LDK laikų realybe (kas turėtų būti privaloma dirbant realistine maniera).

Kazimieras Šaulys Švėkšnoje ir Vydūnas Klaipėdoje vėl rodo ypatingą meilę detalėms, kurios paklaidina visą vaizdo režisūrą, viskas vienodai raišku, kaip skaitmeninėje fotografijoje vienodai ryšku – nuo žolės, obuolių ant žemės iki kišenių ir pakaušių. Vydūno atveju matosi labai ryškiai, kad vyrai nežino, kas tas Vydūnas, ir jo dvasingumą bando vaizduoti levitavimu, išbadėjusiu kūnu ir egzaltuota rankų „mudra“. Jie negali pavaizduoti Vydūno konceptualiau (net, manau, nekelia uždavinio ir klausimo – kas jis toks ir kas apibrėžia Vydūno esmę), daiktas tampa dirbiniu, turinčiu Vydūno požymių.

Nebus kitaip ir su Pasvalio Žygimantu Augustu. Jau iš nuotraukų matyti, kad ukrainiečiai labai myli senųjų epochų personažus (ne veltui padėjo atkurti Ostrogiško antkapį Kijeve), nes jų šarvų, drabužių ir kitų puošmenų gausa leidžia paslėpti objekto nebuvimą. Ir šis mūsų istorijos personažas rizikuoja turėti tik požymius. Pasidairius po ukrainiečių internetinę medžiagą matyti, kad vyrai daro verslą, stilizuoja ir „animuoja“ bet kokius personažus, neturi jokių sentimentų ir nėra pajėgūs koduoti gilesnių dalykų – ne todėl, kad būtų neprofesionalai, bet kad yra iš visai kito kultūrinio konteksto, kiti jų kūrybiniai interesai. Mano manymu, jų darbas gerai iliustruoja, kuo skiriasi dirbinys ir kūrinys (daugiau galima pasidairyti *Creative Workshop of Sidoruk and Krylov*).

Pasvalio istorija verta atskiro aprašymo. Garsusis Vyčio fondas, surinkęs pinigus Vyčiui, nusprendė padovanoti Pasvaliui herojų, paskelbė konkursą, kuriame dalyvavo tik du pakviesti skulptoriai, ir paprašė sukurti portretus iki pečių linijos. Vėliau leista pasvaliečiams balsuoti, kurį jie rinktų variantą, ir konkursą laimėjusiam Antanui Bosui liepta perkurti portretą jau iki pusiaujo, kad būtų rankos su regalijomis. Kol skulptorius dirbo, sužinojo, kad savivaldybės taryba tvirtina ukrainiečių (tų pačių Boriso Krylovo ir Olesio Sidoruko) modelį, apie kokius nors pakeitimus skulptorius išpėtas nebuvo, o tai rodo ir mūsų ponų vidinę kultūrą. Kaip ir kada atsirado ukrainiečiai? Kada jie spėjo padaryti modelį? Nes paminklo mecenatui Pranui Kizniui labai patinka realizmas ir, matyt, ukrainiečiai. „Šiam konkursui buvo pateikti du paminklo variantai, kurie pasirodė permelyg stilizuoti, tad nutarta, kad paminklą, kuriam pinigų skiria mecenatas, kurtų Ukrainos meistrai, – sakė Pasvalio tarybos narys Vladas Vitkauskas. – Tai nebus valdovo biustas, menininkai bronzinę paminklo dalį vadina skulptūra“, – patikslino Vladas Vitkauskas.

Čia galima apibendrinti. Kol savi „muša“ Lietuvos skulptorius, kad šie neva neįgalūs sukurti ką nors padoraus, „laisvoji rinka“ siūlo užsieniečius, kurie viską moka, ko reikia minios išsilavinimui. O kaip tik socialistinis slaviškas realizmas patinka užsakovams ir miniai, nors tie patys garsiai visas skulptūras vadina „balvonais“, nesigilindami, kas iš tiesų juos gamina. Nors norėčiau pakartoti, kad pats realizmas savaime nėra joks blogis, esmė – kūrinio kokybė, autoriaus meistriškumas (Europoje yra puikių dabartinio realizmo pavyzdžių). Taigi, turime apibendrinti, kokios blogų, nekokybiškų paminklų vąjaus priežastys ir pasekmės:

1. Statytojų, sprendimų ir užsakovų išsilavinimas, skonis, specialieji poreikiai. Paminklų iniciatoriai mano, kad paminklą reikia pagaminti, o jie patys pasiūlys, ką, kam, kada ir už kiek reikia padaryti. (Tai, kad nesikreipiama į tos srities specialistus ir praktikus, jau tapo kone norma, beveik visos sritys Lietuvoje išgyvena „kūrybingą“ politikų ir aktyvistų katarsį, kai žmonės patys tampa kūrėjais, visažiniais ir specialistais, gaila tik, kad patys chirurginių operacijų iš *Youtube* neišmoksta pasidaryti.)

2. Paminklų entuziastai, nesitardami su kūrėjais, specialistais, pasiūlo terminus, finansavimą, konkursų sąlygas, kurių patys nesilaiko, ir tuos kelis menininkus, kurie pasiryžta dalyvauti aferose, praktiškai priveda prie chaltūros. Dar kartą pabrėžiu: nenormalūs terminai („vakar reikėjo“), pinigų nėra („tu padaryk, kaip nors prispausim valstybę, surinksim“), konkursų sąlygos (kuriose svarbiausia, ar skulptorius neskolingas mokesčiams, ar neteistas, ar nebendradarbiavo su KGB, ar ras milijoną eurų, jei nebus pinigų užbaigti, ar turi komandą statybininkų rangovų, subrangovų, teisininkų ir kitų rūšių tarpininkų ir t. t.), tų sąlygų kaitaliojimas jau paties konkurso metu ir susitarimai „po kilimu“, pačių skulptorių godumas ir poreikis „užimti teritorijas“, visų pusių nesigilinimas nei į užduotį, nei į kontekstą, sąžiningumo stoka, atsainumas meno sričių atstovų įvairovės komisijose atžvilgiu (o juk būtina – vardan gilesnės, labiau apmąstytos paminklo idėjos), tų pačių autorių dominavimas ir dar daugiau visokių nuostabių priežasčių.

Iniciatoriai dažnai veikia privačiai ir slaptai, kad visuomenė, gink Dieve, nesužinotų apie paminklo iniciatyvą iš anksto. Tačiau visos viešos erdvės yra mūsų visų, o ne paminklų entuziastų, ir čia konfliktas – garantuojamas. Diskusijų itin per mažai, „paminklizmo“ profesionalios analizės beveik nėra, nes ir teoretikai

Arūnas SAKALAUSKAS, Boris KRYLOV, Oles' SIDORUK.
Laisvės karys. 2018. Bronza. Aukštis – 7 m. Kaunas.
Aušros JASIUKEVIČIŪTĖS nuotrauka

nežino, nesupranta žanro specifikos, ypatumų arba kelia neadekvačius reikalavimus pagal savo klaidingas nuostatas. Gatvės menas, subkultūros ir kitos performatyvaus meno rūšys viešosiose erdvėse bando pakeisti paminklus, o tai, mano manymu, yra laikina ir neišmintinga. Šis reiškinys yra mūsų visuomenės sveikatos diagnozė. Lietuvoje vyrauja buldozerinės technologijos ir sovietiniai poreikiai – iš vienos pusės, o cinizmas, valstybinio mąstymo erozija, vartotojiškumas ir nihilizmas – iš kitos. Susipriešinimas labai ryškus, o ištisa Nepriklausomybės laikų paminklų epocha ateičiai perduos mūsų laikų „kreivus užkeikimus“.

Mano nuomone, yra ir vidurio kelias tarp svetimos paminklinės invazijos ir diversijos savų menininkų atžvilgiu. Jokie svetimi nesigilins į mūsų istoriją (nesvarbu, kad ji ir bendra), niekada nesupras mūsų pačių kultūrinio kodo, tik mes, tik tai mes turime pradėti gilintis iš pačių pagrindų, palaikyti ryšius ir santykius su visuomene, ugdyti nuo mažumės aukštesnius poreikius, estetines patirtis, atstatyti nutrauktą klasikinės skulptūros dėstymo programą (to, kad VDA Skulptūros katedra prieš gerus dvidešimt metų pasuko išskirtinai į Tarpdisciplininius menų ir mums, studentams, aiškino, jog paminklų daugiau nebereikės, pasekmių dar ilgai negalėsime iškuopti), neleisti „užlipti ant galvos“ entuziastams ir nepasiduoti klaidingų aplinkybių diktatui, kviesti visuomenę teikti pasiūlymus (tik tada, kai bendruomenės dalyvaus istorinės atminties įprasminime, pamils ir rezultata), kelti širdis, kaip mokė Vydūnas, ir tik tuomet paminklai iš esmės bus kitokie. Manote, jog tai neįmanoma? Drįstu teigti, jog tai jau neišvengiamybė.

Aušra JASIUKEVIČIŪTĖ